

Věduna Bubleová a Tereza Landová

Návrhy změn ke zlepšení osvojování v České republice

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek

Praha

2021

Tento Návrh změn ke zlepšení osvojování v České republice byl vydán v rámci projektu „Centrum podpory náhradní rodinné péče III“ díky finanční podpoře Nadace Sirius a spolupráci s Centrem podpory, o. p. s. Více informací o projektu a dalších publikacích naleznete na www.nahradnirodina.cz a www.centrumpodpory.cz. Děkujeme.

© Věduna Bubleová a Tereza Landová

© STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek, Praha 2021

Vydalo STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek
Jelení 91, 118 00 Praha 1
info@nahradnirodina.cz
www.nahradnirodina.cz

Právní konzultant a odborný oponent: Mgr. Eva Hrubá
Jazyková a redakční korektura: Klára Trubačová

Vývoj Návrhu změn ke zlepšení osvojení v České republice (Model 2017 a Model 2020)

Středisko náhradní rodinné péče (dále jen Středisko NRP) realizovalo, díky laskavé finanční podpoře Nadace Sirius a spolupráci s Centrem podpory o. p. s., v letech 2015-2018 projekt Centrum podpory náhradní rodinné péče II. Jedním z výstupů byl návrh Modelu osvojení z roku 2017¹ (dále jen Model 2017).

Na Modelu 2017 pracovala expertní jedenáctičlenná pracovní skupina, složená z odborníků s praxí v náhradní rodinné péči (dále jen NRP), právníků, psychologů, sociálních pracovníků, sociologů a dětského lékaře. Model 2017 vycházel z realizovaných výzkumů zaměřených na praxi a zkušenosti s osvojením v Dánsku, Rakousku, České republice a ve Velké Británii. Na jeho tvorbě se podílel tým sociologů Střediska NRP. Zahrnoval rovněž výstupy z právních analýz systému osvojení v těchto zemích.

Podněty z výzkumných a mapovacích aktivit pak sloužily jako podklad pro činnost pracovní skupiny, která v rámci třech diskusních setkání a průběžných dalších jednání v období června až října 2017 intenzivně pracovala na modelu osvojení.

Dokument **Modelu 2017 vysvětlil jednotlivé problémy v systému a procesu osvojení a současně přinesl návrhy konkrétních řešení**. Především ale **představil, jak by měl vypadat rámec a proces osvojení dětí**. Model osvojení byl určen pro debatu odborné, laické i politické veřejnosti a šířen v rámci projektu Centrum podpory náhradní rodinné péče III a byl součástí návazných aktivit.

Výsledky Modelu 2017 byly prezentovány na celostátní konferenci odborníků v náhradní rodinné péči, průřezově ze všech úrovní státní správy, samosprávy i neziskového sektoru, v roce 2018. Na základě připomínek pracovních skupin byly formulovány potřebné změny, které je nutné realizovat jak na úrovni legislativní (zákonodárna a výkonná moc), tak i metodické (věcně příslušné resorty a úřady), aby bylo možné efektivní rámec osvojení realizovat.

Podněty z výše uvedené konference, zkušenosti týmu pracovníků Střediska NRP a právních expertů z praxe, kteří z Modelu 2017 vybrali stěžejní problematické momenty procesu osvojení², se staly základem pro **vytvoření nového Návrhu změn ke zlepšení osvojení v České republice (dále jen Model 2020)**.

V průběhu roku 2020 byl Model 2020 prezentován v pracovních skupinách ve všech krajích České republiky, kterých se opět zúčastnili odborníci z různých pracovišť v oblasti náhradní rodinné péče. V této fázi diskuse byla pozornost již zaměřena na konkrétní problémy a možnosti jejich řešení. Vzhledem k vývoji na některých pracovištích, který měla možnost částečně ovlivnit i prezentace výstupů Modelu 2017, a vzájemnému sdílení dobré praxe, bylo

¹ Paleček, J. 2017. *Model osvojení* [online] [cit. 2020.01.20]. Dostupné z: <http://nahradnirodina.cz/publikace#strediskonrp>

² Problematické okruhy byly vybrány s ohledem na komplikované prosazování novelizace zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

možné zaznamenat, že některé orgány sociálně-právní ochrany dětí krajských úřadů nebo obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a neziskové organizace již implementovaly dílčí změny, které pracovníci sdíleli v rámci pracovních skupin. Setkávání v letech 2019 a 2020 byla doplněna o výzkum zaměřený na kvantitativní sběr dat a mapování názorů a podnětů přímo z řad rodin osvojitelů. Závěry a poznatky ze zkoumaných zjištění byly prezentovány na online závěrečné konferenci³.

Návrhy změn ke zlepšení osvojování v České republice (Model 2020) jsou výsledkem:

- **opětovné hloubkové revize** výstupů předešlé fáze,
- **analýzy závěrečných zpráv** z kulatých stolů realizovaných v krajích v období 2019 a 2020⁴,
- **výsledků dotazníkového šetření mezi pracovníky** orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností nebo krajských úřadů a neziskových organizací,
- **podnětů osvojitelů,**
- **praxe pracovníků Střediska NRP.**

Cílem revidovaného Modelu 2020 je **vytvoření funkčního konceptu osvojování v České republice**, který bude reflektovat potřeby všech zainteresovaných subjektů, s hlavním **důrazem na zájmy a potřeby osvojovaných dětí.**

Součástí upraveného modelu je rovněž **návrh vybraných proveditelných změn (v úrovních legislativní, krajské a lokální)**, které povedou ke zlepšení systému osvojování v České republice. Středisko NRP se chce v budoucnu především zaměřit na **zlepšení situace tzv. koncového uživatele služeb adopčního centra** — adoptivní rodinu — s důrazem na podporu a pomoc dětem. Díky rozsáhlé zkušenosti a praxi Střediska NRP jak z přímé práce s klienty, tak ze školení pracovníků z oblasti sociálně-právní ochrany dětí, **je zřejmý potenciál rozvoje této oblasti.**

³ Vážná pandemická situace neumožnila konferenci realizovat prezenční formou. Výstupy jsou dostupné z: <https://youtu.be/zbSFivQZCrg>, <https://youtu.be/ti8IrvDaOMI> a <https://youtu.be/VgaBldMglXQ>

⁴ Závěrečné zprávy zahrnuly výstupy z jednání k otázkám osvojování a sociálně-právní ochrany dětí, kterých se účastnili pracovníci státních a samosprávních úřadů a neziskových organizací, zabývající se problematikou NRP ve všech krajích. Setkání byla realizována formou kulatých stolů.

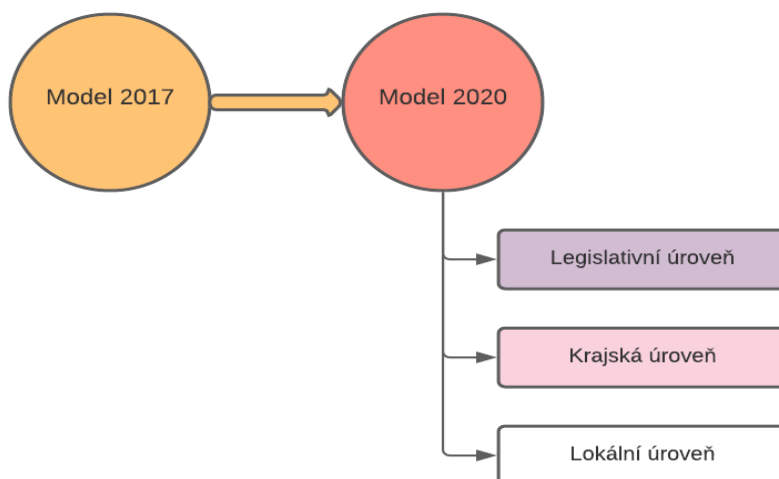
Úrovně změn a jejich zacílení

Legislativní zacílení změn je zaměřeno na konkrétní problémy, které byly vyhodnoceny jako systémově nejpalčivější a pro praxi představují největší překážku v procesu osvojení. K řešení některých problémů ve vztahu k právnímu systému budou nutné i změny legislativní, jiné problémy vyřeší změny organizační (např. navýšení počtu soudců), další pak osvětová činnost, jako vzdělávání např. soudců v psychosociálních potřebách adoptovaných dětí a jejich rodin.

Krajská úroveň modelu změn vychází ze souhrnu dobré praxe jednotlivých krajů s možností ovlivnit některé aspekty osvojování dětí bez nutnosti legislativních změn. Jedná se především o politický aktivismus a lobbying u identifikovaných osob, které jsou ochotny a mohou ovlivnit další nastavení a financování služeb pro adoptivní rodiny, případně se mohou zasadit o změnu příslušných zákonů.

Lokální úroveň zahrnuje především posílení kompetencí a vztahů a zprostředkování informací pracovníkům jednotlivých orgánů sociálně-právní ochrany dětí prostřednictvím setkávání a sdílením dobré praxe a příběhů adoptivních rodin. Neopomenutelné partnerství tvoří nezisková sféra, která potřebuje posílit v rozšíření možností poskytování služeb pro adoptivní rodiny s dostupností v celé České republice a ve vzájemném propojování a sdílení dobré praxe.

Struktura Návrhu změn ke zlepšení osvojování v České republice

Základní paradigmatata

Aby bylo možné dobře modelovat funkční systém osvojení, bylo nejprve **nutné určit základní paradigmatata**, která představují **základ pro definování problémů procesu osvojení** v podobě, jaká je dnes, a při navrhování následných opatření.

Základní paradigmatata pro definici problémů procesu osvojení

1. **Děti v osvojení mají stejné potřeby** a stejnou „startovní čáru“ jako děti v pěstounské péči, které mají nadále pomoc, podporu i kontrolu prostředí, ve kterém vyrůstají.
2. Do soudního rozhodnutí o osvojení se jedná o děti, kterým je garantována pomoc a podpora ze systému sociálně-právní ochrany dětí. **Od soudního rozhodnutí o osvojení se tyto děti dostávají do režimu „běžné rodiny“**, mimo systém aktivní pomoci, podpory a kontroly orgánů sociálně-právní ochrany dětí.
3. **Děti v rámci mezinárodního osvojení zůstávají i nadále v systému sociálně-právní ochrany dětí** dle článku 20 haagské úmluvy o osvojení⁵. Sociální pracovníci v dané zemi navštěvují rodinu dítěte a posílají pravidelné zprávy o vývoji a situaci dítěte až do jeho zletilosti⁶. **Není důvod, aby děti osvojované v rámci České republiky měly menší ochranu a podporu.**

Ačkoliv je, díky novému občanskému zákoníku, **okamžikem adopce rodina považována za běžnou rodinu**, které není třeba věnovat již žádnou speciální pozornost, **má tato rodina specifické potřeby**, které jsou **právě bližší rodinám pěstounským** (jež aktivní podporu státu mají). Tato tvrzení podporují i **závěry realizovaného dotazníkového šetření**⁷, kde je většina dotazovaných expertů z oblasti náhradní rodinné péče přesvědčena, že **osvojení je proces, který nekončí právním aktem osvojení**, a adoptivní rodina by měla **zůstat v kontaktu se systémem sociálně-právní ochrany** a měla by mít **zabezpečeny specifické podpůrné služby**. Rovněž Středisko NRP vnímá osvojitelskou rodinu blíže k rodině pěstounské, která má obdobné potřeby a nároky na pomoc a podporu.

V textu jsou dále podrobněji rozpracovány všechny zmiňované úrovně. U každé z nich je navrženo, **kdo by se měl podílet na níže uvedených změnách, kdo by je mohl či měl realizovat**. Způsoby, jak dosáhnout realizace změn, se model nezabývá, protože každá úroveň se svými definovanými problémy vyžaduje zpracování vlastního projektu k dosažení realizace.

⁵ Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (Haag, 29. května 1993, publikována sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m. s.

⁶ Vývojové zprávy jsou zasílány ve frekvenci: po měsíci od přemístění dítěte do cizího státu, dále po třech, šesti a dvanácti měsících, následně pak ve 3, 7, 12, 15 a 18 letech věku dítěte.

⁷ Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/publikace#vyzkum>

Navrhovaná řešení jsou cíle, ke kterým by tyto (případné) projekty měly směřovat.

Cesta k dosažení změn definuje způsoby, jak podnítit všechny, kteří mohou změny realizovat, k tomu, aby je realizovat chtěli. Kdo bude jednotlivé způsoby k dosažení změn provádět, zatím nevíme, avšak věříme, že na model budou navazovat samostatné dílčí projekty, jejichž realizátoři určí, kdo a jakou cestu nakonec zvolí tak, aby mohlo být změn dosaženo. **Ambicí Střediska NRP je vytvořit a realizovat projekt na úrovni lokální.**

A) Legislativní úroveň zacílení změn⁸

Na změnách se podílí či je realizují:

- zákonodárci, soudci

Cesta k dosažení změn — Jak ovlivnit ty, kteří změny realizují nebo se na nich podílí?

- politický aktivismus, lobbing za změnu zákona, edukace v potřebách osvojených dětí, personální navýšení soudců, zvýšení kreditu opatrovnických soudců

1. Souhlas s osvojením

Definice problému:

- Souhlas s osvojením musí rodiče podávat u soudu, což pro ně může být bariéra právě i v situaci, když se chtějí dítěte vzdát. Souhlas pak oficiálně neudělí, což celý proces pozdrží.
- Na odvolání souhlasu je lhůta 3 měsíce, což v rozporu se zájmem dítěte proces zdržuje. Upřednostňuje se tak zájem biologických rodičů před zájmy dítěte.
- Odrazovat biologické rodiče od udělení souhlasu může i fakt, že dle (pravděpodobně chybně nebo ne zcela jasně formulovaného) § 437 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, je nutné biologického rodiče vyslechnout jako svědka⁹.

Opatření:

- Uzákonit možnost podat souhlas s osvojením za stanovených podmínek také na úřadu (orgán sociálně-právní ochrany dětí), matrice či u notáře.
- Lhůtu na odvolání souhlasu s osvojením zkrátit pouze na 1 měsíc.
- Upravit účastnictví a svědectví biologického rodiče.

⁸ K realizaci některých změn v této úrovni je nutná změna zákona.

⁹ A to i když byl na začátku vyslechnut jako účastník, tak se jeho výpověď nepočítá jako svědecká. V praxi se tak již stalo, že byl rodič předvolán i po roce od udělení souhlasu s osvojením, aby zopakoval svá tvrzení.

2. Soudní řízení o osvojení

Definice problému:

- Dlouhá lhůta (celkem 6 měsíců) pro vyslovení nezájmu v § 820 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen NOZ). Podmínky jsou nejasné, očekává se formální intervence orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zbytečná časová prodleva.
- Péče „pečující osoby“ není podle § 953 NOZ péčí před osvojením.
- Nejednotnost soudů při umisťování dětí do péče zájemcům o osvojení. Soudy jsou nepředvídatelné, což zvyšuje nejistotu u zájemců o osvojení. Některé soudy se brání umisťování do péče zájemců o osvojení předběžným opatřením; každý soud chce jiné podklady, podklady nejsou vždy náležitě orgánem sociálně-právní ochrany dětí zpracované nebo jsou staré (díky délce procesu) a soud chce aktuální informace.
- Doba rozhodování o umístění do péče před osvojením se liší soud od soudu v závislosti na praxi a aktuální situaci konkrétního soudu, a také v závislosti na úrovni spolupráce orgánu sociálně-právní ochrany dětí se soudem.
- Opatrovník jmenovaný pro udělení souhlasu s osvojením (§ 821 odst. 2 NOZ) protahuje proces osvojování: musí být jmenován, jmenování musí nabýt právní moci, pokud souhlas opatrovník udělí, má 3 měsíce na jeho odvolání.
- Lhůta na odvolání souhlasu opatrovníka protahuje proces osvojování.
- Nevhodně řešená otázka biologického otce, pokud ho matka neuvede do rodného listu, není stanoveno, do kdy je v zájmu dítěte, aby byl podán návrh na určení otcovství, je-li o dítěti informován. Toto vytváří nejistotu pro dítě i pro budoucí rodiče. Celý proces osvojení se může zpomalit či zastavit.
- Osvojitelé by měli mít jistotu, že když už je jim dítě svěřeno (i do okamžité péče), je 99% pravděpodobnost, že dítě osvojí. Čekat rok v nejistotě, zda se někde neobjeví biologický otec nebo si matka nerozmyslí souhlas vede často osvojitele k tomu, že si berou do péče pouze právně volné dítě, které by mohlo být v jejich péči dříve. Osvojení má být v zájmu nezletilého, ale v zájmu nezletilého není střídání rodin a prostředí. Děti díky tomu zbytečně dlouho zůstávají u pěstounů na přechodnou dobu nebo v ústavních zařízeních. Čím dříve je dítě umístěno do stabilní, definitivní rodiny, tím jsou dopady jeho životních ztrát a změn prostředí menší. Sekundárním pozitivním dopadem by bylo rychlejší uvolňování pěstounů na přechodnou dobu, kterých je stále méně.

Opatření:

- Lhůtu pro vyslovení nezájmu zkrátit na 3 měsíce bez dalšího (§ 820 NOZ).
- V případě, že souhlas s osvojením uděluje soudem jmenovaný opatrovník (nemají-li rodiče o dítě zájem), zrušit nebo významně zkrátit lhůtu pro zpětvzetí souhlasu.
- Umožnit za stanovených podmínek započítávání péče jiné osoby do péče před osvojením.
- Sjednotit doporučení a postup ohledně umisťování do péče zájemců o osvojení předběžným opatřením; obecně sjednotit postupy jednotlivých soudů, žádosti

o umístování do péče zájemců o osvojení předběžným opatřením musí orgány sociálně-právní ochrany dětí náležitě připravovat.

- Vzhledem k faktu, že soudy rozhodují o dětech na počátku života, je nezbytné vytvoření lhůt pro rozhodnutí, s ohledem na možnost mimořádných okolností (např. nemoc), kdy bude možnost lhůtu prodloužit. Stanovit lhůty, resp. upravit zákon tak, aby proběhlo soudní řízení do půl roku od umístění mimo rodinu.
- Orán sociálně-právní ochrany dětí biologickou rodinu zná, pracoval s ní a měl možnost si vyhodnotit, zda má sanace rodiny význam, či nikoliv. Navíc soud už prošetřil poměry rodiny a došel k závěru, že souhlas rodičů není třeba. Musí být jasně vymezeny hranice, kdy už sanace (bez ohledu na občasný formální zájem rodiče) nemá smysl. V zájmu dítěte je být v nové rodině, ne roky čekat v dětském domově a doufat, že si na něj rodiče občas vzpomenou.
- Vyřešit otázku biologického otcovství a možností podání návrhu na určení otcovství, stanovit pro toto podání lhůtu nebo stanovit podmínky, za kterých může otec návrh podat.
- Zkrátit lhůty na možné odvolání souhlasu biologického rodiče s adoptí.

3. Umístování dětí do 7 let do ústavních zařízení

Definice problému:

- Malé děti (i v nejranějším věku) jsou stále umístovány do ústavů, a to i na časově neomezené období; jsou ohroženy poruchou citové vazby.
- Nestabilní počet pěstounů na přechodnou dobu (zvláště krajově podmíněný).
- Rozdílná praxe v rámci regionů České republiky.

Opatření:

- Uznat pěstounství na přechodnou dobu jako zaměstnání.
- Vytvořit takové podmínky, které umožní rychlejší přechod dětí od pěstounů na přechodnou dobu do definitivního prostředí.
- Uzákonit spodní věkovou hranici (7 let) pro umístování dětí do ústavů, vytvořit a realizovat v etapách, které umožní postupné snižování počtu malých dětí v ústavních zařízeních.
- Začít významně podporovat náhradní rodinnou péči, koncepčně připravovat transformaci ústavních zařízení, podpořit vznik rodinných skupin mimo velké ústavní zařízení pro děti, které nelze umístit do náhradní rodinné péče nebo je nelze osvojit.

4. Proces osvojení

Definice problému:

- Proces osvojení je nejednotný v rámci praxe České republiky, což prokázaly i závěrečné zprávy z kulatých stolů v krajích v letech 2019-2020 k otázkám osvojování a sociálně-právní ochrany dětí především v těchto oblastech:
 - nejednotnost v čase a délce procesu prověřování zájemců;
 - nejednotné prověřování zájemců o osvojení: psychologická vyšetření (v procesu není jasné, kdy bude psychologické vyšetření provedeno);
 - nejednotnost formy zpráv ze sociálních šetření sociálních pracovníků;
 - různá kvalita přípravných kurzů: v každém kraji je jiný obsah i forma;
 - absence individuálních příprav zájemců o další dítě;
 - kvalita přípravných kurzů závislá na jejich financování (krajově podmíněno);
 - nevhodnost rozhodování o zařazení zájemců o osvojení v rámci správního řízení.
- Jednotlivé kraje si vytvářejí vlastní systém a metodiky. Orgány sociálně-právní ochrany dětí v jednotlivých krajích tak fungují velmi odlišně.
- Systém vytváří v zájemcích o osvojení pocit nejistoty a nepředvídatelnosti procesu a odrazuje od vstupu do účasti na něm. Podněcuje k obcházení a hledání i nabízení dětí v šedé zóně. Dochází tak ke skrytému osvojování cizí osobou pod zástěrkou prohlášení zájemce o osvojení — muže — za biologického otce. Někdy se tak děje i za úplatu, což již vykazuje znaky obchodování s dětmi.
- Budoucí osvojitelé, kteří dostanou od biologických rodičů tzv. adresný souhlas¹⁰, se vyhnou jak procesu příprav, tak posuzování, prověřování, včetně psychologických vyšetření.
- Ve všech výše uvedených situacích se zájem dítěte dostává na vedlejší kolej, osvojení se neděje primárně kvůli dítěti.

Opatření:

- Celorepublikově sjednotit a časově určit postupy v procesu osvojování (závazné termíny na prověřování, přípravy, schvalování) pro žadatele o osvojení.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) určí povinná témata příprav, lhůty pro jednotlivé kroky v procesu.
- MPSV garantuje kvalitu příprav a posuzování v jednotlivých krajích.
- Přípravu a posuzování u žadatelů o další dítě přizpůsobit individuálním potřebám a situaci těchto žadatelů.
- Začlenit adopce prováděné na základě tzv. adresného souhlasu do systému sociálně-právní ochrany dětí, tak aby pro jejich účastníky platila stejná nebo obdobná pravidla jako pro ostatní žadatele o adopci, tj. jejich příprava a posuzování.

¹⁰ tj. souhlas „k osvojení dítěte předem s určením pro určitou osobu jako osvojitele“ (viz. § 20 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

- Postihovat případy falešného prohlášení otcovství.
- Zavést celostátní systém financování přípravných kurzů (např. formou dotace krajským úřadům).
- Ukazovat výhody účasti v systému (podpora osvojitelských rodin v procesu výchovy). K tomu nutné legislativní zakotvení podpory.
- Stanovit právní rámec pro náhradní mateřství, babyboxy, utajené porody.

5. Absence celostátní úrovně zprostředkování osvojení

Definice problému:

- Zájemci o osvojení ani děti k adopci nejsou centrálně evidováni.

Opatření

- Zřídit centrální registr zájemců o osvojení, přístupný z jednotlivých krajů.

B) Krajská úroveň zacílení změn

Na změnách se podílí či je realizují:

- radní rad krajů, obecních rad a městských částí, sociální odbory, krajské úřady, média, sociální pracovníci, transformovaná ústavní zařízení

Cesta k dosažení změn — Jak ovlivnit ty, kteří změny realizují nebo se na nich podílí?

- aktivismus, lobbying, PR strategie, posílení personálního obsazení orgánů sociálně-právní ochrany dětí, propojování jednotlivých subjektů v NRP, finance pro organizace k možnosti realizace služeb pro osvojitele, finanční individuální podpora osvojitelských rodin

1. Umisťování dětí do 7 let do ústavních zařízení

Definice problému:

- Malé děti (i v nejranějším věku) jsou stále umisťovány do ústavů, a to i na časově neomezené období; jsou ohroženy poruchou citové vazby.
- Nestabilní počet pěstounů na přechodnou dobu zvláště krajově podmíněný.
- Rozdílná praxe v rámci ČR.

Opatření:

- Vytváření podmínek pro pěstouny na přechodnou dobu k přijetí zdravotně znevýhodněných dětí, starších dětí či sourozeneckých skupin.
- Vytvoření masivní celorepublikové kampaně k získávání pěstounů.
- Edukací odstraňovat předsudky vůči dětem jiného etnika.
- Transformovat ústavní zařízení na centra podpory a edukace pro rodiny v krizi, rodiny, u nichž hrozí odebrání dítěte, pro pěstounské a osvojitelské rodiny, s nabídkou odlehčovacích služeb.

2. Nedostatečná sanace biologické rodiny

Definice problému:

- Sanace nemá jasně stanovená pravidla: nedostatečně definovaná kritéria pro její poskytování a ukončování sanace biologické rodiny, aby ještě byla v zájmu dítěte.

Opatření:

- Stanovit konkrétní kritéria s časovým plánem, která budou určující pro pokračování či ukončení sanace rodiny.

- Vytvořit prostor (centra) pro biologické rodiny, která by umožňovala intenzivní sociální práci s rodinou, praktickou edukaci rodičovských kompetencí (možnost využití ústavních zařízení).
- Posílit metodické vedení MPSV, které by reflektovalo personální a organizační situaci v jednotlivých krajích, vedlo a propojovalo jednotlivé aktéry (sociální pracovníky, sanační služby, sociální pracovníky dítěte).
- Personálně navýšit a podporovat sanační služby a sociální pracovníky s akcentem na situaci v jednotlivých krajích.
- Důsledně kontrolovat plnění povinností.
- Reagovat na účelové změny trvalého bydliště nezletilého (kdy dochází ke změně místní příslušnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí a nejvíc ohrožené děti jsou tak mimo faktickou pomoc pouze z formálních důvodů).

3. Otevřené adopce zprostředkované úřady

Definice problému:

- Téma otevřených adopcí (zprostředkované úřady) ve společnosti nerezonuje. Chybí širší diskuse o výhodách a rizicích. Široká veřejnost o možnosti otevřených adopcí neví, nemá informace.

Opatření:

- Podporovat diskusi o otevřených adopcích.
- Propagovat sdílení dobré praxe.
- Informovat o výhodách a rizicích otevřených adopcí budoucí osvojitele.
- Poskytnout podporu a poradenství biologickým rodičům, kteří dítě dávají či dali k adopci.

4. Celorepublikově flexibilnější zprostředkování osvojení

Definice problému

- Zájemci o osvojení ani děti k adopci nejsou centrálně evidováni. Některé kraje spolupracují výborně a posílají spisy vhodných žadatelů o adopci. Jinde si žadatele, kteří jsou tolerantní k dětem se specifickými potřebami „šetří“ pro případ, kdyby se takové dítě objevilo i u nich. Některé kraje odrazují od žádostí pro specifický typ dětí s argumentem, že u nich v kraji takové děti nejsou, ačkoliv v jiných krajích jsou.

Opatření

- Prohloubit mezikrajovou spolupráci ve všech krajích pravidelnými supervizními skupinami.

- Vznik funkční centrální evidence dětí a žadatelů o NRP.

5. Finanční podpora a zajištění služeb pro osvojitelské rodiny

Definice problému

- Adopce je z právního hlediska považována za běžnou rodinu. Nicméně podpora a služby, které rodiny potřebují, jsou bližší pěstounským rodinám.
- Není obvyklé, že by kraje finančně podporovaly v rámci grantové politiky služby pro osvojitelské rodiny.

Opatření

- Krajské úřady finančně podporují vznik a fungování služeb pro osvojitelské rodiny, např. vznik adopčních center.

C) Lokální úroveň zacílení změn

Na změnách se podílí či je realizují:

- samostatné organizace s adopčními centry, doprovodné organizace pěstounů s rozšířením služeb pro osvojitele

Cesta k dosažení změn — Jak ovlivnit ty, kteří změny realizují nebo se na nich podílí?

- šíření osvěty, vzdělávání v metodice práce s osvojitelskou rodinou, finance pro organizace na realizaci služeb pro osvojitele, finanční individuální podpora osvojitelských rodin

1. Postadopční služby

Definice problému:

- Adopční služby jsou rodinám místně nedostupné, jejich rozložení v rámci České republiky je nahodilé.
- Adopční služby v organizacích, ve kterých již byly zavedeny, zanikají z důvodu nedostatku finančních zdrojů.

Opatření:

- Podpořit místně dostupné postadopční služby. Měly by zahrnovat pravidelné podpůrné a edukační služby pro osvojitelské rodiny, poradenství pro dospělé osvojence, poradenství pro biologické rodiny osvojených dětí, služby asistovaného kontaktu mezi osvojenými dětmi (včetně jejich rodin) a biologickými rodinami.
- Návaznost postadopčních služeb na přípravy zájemců.
- Realizovat postadopční služby v rámci doprovázejících organizací pěstounů.

2. Edukace, osvěta

Definice problému:

- Nedostatečná práce s tématy specifickými pro osvojitelské rodiny v rodinách samotných.
- Nedostatečná informovanost v otázkách potřeb osvojených dětí osvojení a jejich rodin (šířeji celé NRP) u širší veřejnosti.
- Nedostatečná informovanost v otázkách potřeb osvojených dětí a jejich rodin (šířeji celé NRP) u odborné veřejnosti, především z řad: pedagogů, zdravotníků, soudců a pracovníků pedagogicko-psychologických poraden.

Opatření:

- Zintenzivnit práci s osvojiteli. Pracovat s představami budoucích osvojitelů o smyslu adopce a definovat smysl osvojení primárně jako naplnění zájmů a potřeb dítěte, které nemohlo zůstat v péči biologických rodičů, s porozuměním k osvojitelům, jejichž hlavní motivací ke vstupu do systému je naplnění rodičovských potřeb.
- Vytvářet vzdělávací programy pro pedagogy, zdravotníky, soudce a pracovníky pedagogicko-psychologických poraden i širší veřejnost o potřebách jednotlivých aktérů v NRP.
- Navazovat a prohlubovat spolupráci soudců a pedagogů s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí atd. Sjednotit praxi, sdílet zkušenosti.
- Edukovat o potřebách osvojených dětí zájemce o osvojení, širokou i odbornou veřejnost.

Závěr

Osvojení dítěte je **náročný a někdy velice dlouhý proces**, ve kterém nejdůležitějšími osobami jsou **dítě, jeho budoucí rodiče (rodič) a jeho biologičtí rodiče**. Každý z nich v průběhu zprostředkování osvojení zažil mnoho ztrát, úzkosti, beznaděje, zklamání, čekání, ale i nadšení, radosti, lásky a naděje. Systém musí reflektovat potřeby všech těchto subjektů a chránit zejména děti, které se samy chránit nemohou. Nastavení ochranného systému tak, aby byl jasný, srozumitelný, předvídatelný a bezpečný, je **povinností každé vyspělé společnosti**. Proto je důležité ho neustále podrobovat kritickému zkoumání a narovnávat a napravovat ty části, které nejsou funkční nebo dostatečně nereagují na potřeby dětí.

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že **prostoru pro změny je stále dost**. Zároveň jsme si ověřili, že jen aktivitou naší malé organizace se podařilo mnoho. **Pracovníci Střediska NRP intenzivně pracují na uskutečnění změn** na všech výše uvedených úrovních.

Již v roce 2020 jsme **zahájili jednání s ústavními činiteli k prosazení některých popsanych legislativních změn**, které by měly přímý dopad na proces adopce. Veškeré navrhované změny v legislativní oblasti jsou konzultovány s externími právníky z praxe, kteří dodávají cenné zkušenosti z pohledu soudního systému.

Konference a kulaté stoly propojily odborníky, kteří nemají jinak možnost se v běhu pracovních povinností setkat. Cílem těchto setkání je mimo jiné též **provzbuzení k dialogu a propojení v rámci mezikrajové spolupráce**. Debatu o nejpálčivějších problémech a možnostech řešení bude Středisko NRP dále podporovat a rozvíjet. **Výměna informací, sdílení dobré praxe a propojování lidí** s nadšením pro vylepšení systému je **hybnou silou pozitivních změn**, které se na úrovni krajů dějí.

Na lokální úrovni je práce Střediska NRP intenzivní. Osvětové činnosti se pracovníci Střediska NRP věnují v rámci intervencí ve školách, poradenství pro jiné organizace a stále se rozšiřujících služeb pro osvojitele, kteří hledají bezpečný „přístav“, kde jim bude porozuměno.

Vidíme **velký potenciál pro další růst v nabídce služeb a možnostech, jak dále efektivně pomáhat**. **Spolupráce s jinými organizacemi, výměna zkušeností a nyní i školení našeho know-how** nás utvrzuje v tom, že tato práce **má smysl a je potřebná**. Zároveň jsme v něčem stále na počátku jak u osvojitelů samotných, kteří mnohdy přichází až ve fázi narostlých mnohvrstevnatých problémů, tak u společnosti a systému. Systém vnímá, že **adopce bude vždy mít svá specifika a je náročným letitým procesem**, nicméně **ochota tyto rodiny podporovat je mizivá**.

Věříme, že se postupnými a konkrétními změnami, osvětou a včasným zapojením všech zúčastněných aktérů se systém procesu osvojování u nás vylepší tak, aby včas, citlivě a odborně **poskytoval všem osvojeným dětem a jejich rodinám takovou pomoc a podporu, kterou potřebují k prožití dobrého života**.

Použité zdroje

Institut projektového řízení. 2017. Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami 2017. [online] [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/>

Kocman, D. 2017. Anglie – případová studie. In: Kocman, D., Paleček, J. (eds). Osvojování dětí v Anglii a v Dánsku. Zpráva z výzkumu v Anglii a Dánsku na téma osvojení. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, s. 7–38. [online] [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://nahradnirodina.cz/publikace#strediskonrp>

Kocman, D., Paleček, J. (eds). 2017. Osvojování dětí v Anglii a v Dánsku. Zpráva z výzkumu v Anglii a Dánsku na téma osvojení. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. [online] [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://nahradnirodina.cz/publikace#strediskonrp>

Konečná, H. a kol. 2016. Závěrečná zpráva ze setkání zástupců OSPOD a NNO poskytujících služby v NRP ve 13 krajích České republiky. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. [online] [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://nahradnirodina.cz/sites/default/files/zaverecna_zprava_ze_setkani_zastupcu_ospod_a_nno_poskytujicich_sluzby_v_nrp.pdf

Nová, H. [v tisku]. Pododdíl 2 Souhlas s osvojením (§ 805–822). In: Švestka, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* 2. vydání. [v tisku]. Praha: Wolters Kluwer.

Novák, O. 2016. Výsledky dotazníkového šetření v krajích. [online] [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://nahradnirodina.cz/sites/default/files/vysledky_dotaznikoveho_setreni_v_krajich.pdf

Novák, O. 2020. Výsledky on-line dotazování mezi pracovníky OSPOD, NRP a KÚ v jednotlivých krajích. [online] [cit. 2020.01.20] Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/publikace#vyzkum>

Paleček, J. 2014. Náhradní rodinná péče v České republice po novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí v reflexi pracovníků nestátních neziskových organizací. In: Bubleová, V. a kol. 2014. Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, s. 237–258. [online] [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Monografie.pdf>

Paleček, J. 2015. Náhradní rodinná péče v České republice v reflexi pracovníků nestátních neziskových organizací a orgánů sociálně-právní ochrany dětí v roce 2015. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. [online] [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Nahradni-rodinna-pecce-v-CR-v-reflexi-pracovniku-NNO-a-OSPOD-v-roce-2015.pdf>

Paleček, J. 2017. Osvojování dětí v České republice. Zpráva z výzkumu v České republice na téma osvojení. [online] [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://nahradnirodina.cz/publikace#strediskonrp>

Paleček, J. 2017. *Model osvojování* [online] [cit. 2020.01.20]. Dostupné z: <http://nahradnirodina.cz/publikace#strediskonrp>

SocioFaktor. 2015. Návrh optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Ostrava: SocioFaktor. [online] [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/>

Vyskočil, F. 2015a. Právní analýza osvojení v Anglii. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. [online] [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://nahradnirodina.cz/publikace#strediskonrp>

Vyskočil, F. 2015b. Právní analýza osvojení v Dánsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. [online] [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://nahradnirodina.cz/publikace#strediskonrp>

Vyskočil, F. 2016. Právní analýza osvojení v ČR. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. [online] [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://nahradnirodina.cz/publikace#strediskonrp>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 111, 7662–7681. [online] [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1999/111-1999.pdf>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 33, 1026–1365. [online] [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/2012/033-2012.pdf>